

תוכן העניינים

ז	דפוסים בתרגום חינוכי – מבוא	יונתן כהן
	א. מפילוסופיה ומחשבת ישראל לחינוך יהודי	
יג	הרטמן, רוזנק ושביד על המבוא של הרמב"ם לפרק 'חלק': ראשיתה של מסורת בפילוסופיה של החינוך היהודי (תקציר)	יונתן כהן
טו	משל הנער הקטן והמלמד – תגובה ליונתן כהן	זאב הרוי
יט	עיון בחינוך בכלל ובחינוך מסורתי בעולם מודרני בפרט – קריאה בויטגנשטיין המאוחר	יהודה בן-דור
סג	הנקודה הפנימית – תגובה ליהודה בן-דור	שמואל שקולניקוב
עא	הליכה מפוכחת אל התמימות השנייה של ע"א סימון	חיים א' רכניצר
קא	התמימות השנייה כעמדה דתית וחינוכית תגובה לחיים א' רכניצר	יהודע עמיר
קט	"יצירת שפה רוחנית משותפת": הפילוסופיה החינוכית היהודית של דוד הרטמן (תקציר)	ארי אקרמן
קיא	החינוך להתנגדות על פי אמיל פקנהיים	ארי בורשטיין
קכז	חינוך יהודי בהגותו של עמנואל לוינס (תקציר)	אנט ארונוביץ
קכט	יפת אלוהים ליפת וישכון באוהלי שם – החינוך במשנת לוינס – תגובה לאנט ארונוביץ	חנוך בן-פזי

ב. ממושגים מכוננים למשמעותם החינוכית

קמז	התדמות – גלגולי רעיון ומשמעיו הקיומיים	משה מאיר
קעה	אותנטיות ויושרה בחינוך היהודי (תקציר)	ג'ן גלסר
קעז	תגובה – להיות בן בית ולא בעל בית: שני היבטים של אותנטיות רוחנית תרבותית	ישראל שורק

ג. מתפיסות של הדיסציפלינות להוראת טקסטים

קפג	ממדים חינוכיים בפעילות הפרשנית של טקסטים (תקציר)	אלי הולצר
קפה	המדרש והחינוך: הצגה מחודשת של השאלה (תקציר)	מיכאל גיליס
קפז	לשונות לימודים	מנחם הירשמן

ד. מחזון תרבותי לחזון חינוכי

קצג	בין "מאורע ברנר" לבין תפיסות התרבות והחינוך היהודים היום	אלישבע מואטי ומרק סילברמן
רכה	שבע הערות, או יותר, למאמרם של אלישבע מואטי ומרק סילברמן	אבי כצמן
רלט	מי מפחד מהוראס קאלן? פלורליזם תרבותי והחינוך יהודי (תקציר)	דניאל מרום
רמא		המחברים

דפוסים בתרגום חינוכי – מבוא

יונתן כהן

אנו גאים להציג לציבור קוראינו את הכרך ה-13 של הסדרה: עיונים בחינוך היהודי. כרך זה עוסק באפשרות 'תרגומן' של תוכנות שנקנו במסגרת תחומי ידע הנחשבים בדרך כלל כמצויים מחוץ לעולם החינוך, וזאת על מנת שאותם תחומי ידע יובנו כמכוונים גם לסוגיות ולבעיות שעל סדר יומם של הוגים, חוקרים ואנשי מעשה שהחינוך הוא לחם חוקם. כפי שלמדנו ממורינו, פרופ' שלמה פוקס ז"ל ופרופ' מיכאל רוזנק (ייבדל לחיים ארוכים), מלאכת ה'תרגום' – משיטות פילוסופיות או מושגים פילוסופיים, מיסודות שמקורם במסורת המחשבה היהודית או מחזונות תרבותיים שונים, להגות חינוכית ופרקטיקה חינוכית – היא מורכבת ביותר. יש המעדיפים לערוך 'תרגום' כזה במסגרת המודה ה'נורמטיבית', שבה השקפות עולם נורמטיביות 'מתורגמות' מעקרונות יסוד פילוסופיים ל'אידיאלים', 'מטרות' ו'אמצעים' חינוכיים. ואולם, במעבר מקטגוריה אחת למשנייה, על מושגים מסוימים לעבור תהליך של מודיפיקציה או פירוש מחדש. תהליך זה הוא גם מעשיר וגם מצמצם, שהרי משמעויות מסוימות 'הולכות לאיבוד' באורח בלתי נמנע בתרגום, גם כאשר תוכנות חדשות מתווספות. אחרים מעדיפים לעבוד במסגרת המודה ה'דליברטיבית', שבה מתחילים לדון ב'סימפטומים' של איזו אי-נחת, הנקלטים משדה העשייה החינוכית. לאחר מכן פונים הוגים וחוקרים האמונים על האוריינטציה הזאת לספרות הפילוסופית, התאורטית והמחקרית, על מנת להגיע לניסוח מושכל של ה'בעיה'. לכשיבשילו התנאים, יעסקו בהצעת אלטרנטיבות לפתרון הבעיה – אלטרנטיבות שמתוכנן ייבחרו אופציות ליישום ויידחו אופציות אחרות, אולי ראויות לא פחות. לאלה המרגישים יותר 'בבית' במודה הדליברטיבית, השקפות עולם, מושגים, דיסציפלינות וחזונות תרבותיים אינם מתפקדים כנורמות מקיפות ומחוקקות, אלא כ'משאבים' שנוקקים להם כל כמה שהם נראים רלוונטיים לבעיות שעל הפרק, כפי שהן נחוות על ידי אלו הסובלים מהן.

ממדים נוספים של מורכבות מתגלים כשאנו נזכרים, שוב בעקבות פרופ' רוזנק, שאף מודה אינה מספיקה כדי להכיל את הדינמיות המאפיינת את היחסים בין תאוריה לפרקטיקה בחינוך. מצד אחד, שיח 'נורמטיבי' שאינו רגיש גם ל'רחשים מן הקרקע', שאינו מגלה אהדה נוכח קשיים חינוכיים ממשיים ואינו מתמודד אתם בשפה המובנת לאלו שעבודתם נפגעת מהם, ייתפס בסופו של דבר כסטריילי וכמטיפוזי. מצד שני, שיח 'דליברטיבי' תמיד מעוגן בהנחות נורמטיביות, שאם

לא כן, לא היה אפשר להבהיר מהו אותו היבט של ה'בעיה' שהוא 'בעייתית', ולשם מה הוא זקוק לפתרון. לפי רוזנק, חייבת להתקיים פעולת גומלין דיאלקטית מתמדת בין המודה הנורמטיבית לבין המודה הדליברטיבית, זאת על מנת לאפשר התמודדות עם סוגיות חינוכיות, שהיא גם כנה וגם מושכלת.

אנו מציעים את החיבורים הכלולים בכרך זה מתוך מודעות מלאה לקשיים ולמורכבויות המתלווים לניסיון לדלות תובנות חינוכיות מן הפילוסופיה, מן המחשבה היהודית, מדיסציפלינות אקדמיות שונות ומחזונות תרבותיים שונים. הם מסמנים כיוון ולא מחזו חפץ. הם בבחינת 'מסות' (essays) במובן המקורי של המילה בשפה האנגלית, דהיינו מסעים לתוך מרחבים שעוד לא מופו ועוד לא סומנו.

הכרך שלפניכם הוא פרי פרויקט משותף שנתמך ביד נדיבה גם על ידי מרכז מלטון לחינוך יהודי של האוניברסיטה העברית וגם על ידי מכון מנדל למנהיגות. במשך תקופה בת למעלה משנתיים נפגשה קבוצה מובחרת של חוקרים, הוגים ומחנכים באורח סדיר על מנת להעמיק בסוגיית ה'תרגום' החינוכי ממקורות 'חיצוניים' להקשרים חינוכיים שונים, ולחלופין כדי לדון באפשרות המעבר מעיסוק בפרויקטים או בפרקטיקות חינוכיות ידועות לכיוון של ההנחות הפילוסופיות העומדות ביסודם. במהלך תקופה זאת הציגו חברים בקבוצה הרצאות שונות הנוגעות למוטיב המרכזי של הסמינר, הרצאות שהיו בסיס לדיון וביקורת מצד חברים אחרים. מתוך הניסיון שלי כיוזם וכמנחה של הפגישות, אני יכול להעיד שהדיונים התקיימו ברמה אקדמית וחינוכית גבוהה ביותר – רמה המסמנת את הבשלתה של הפילוסופיה של החינוך היהודי כתחום אקדמי וכמשאב חיוני למעשה החינוכי.

בשלב כלשהו במהלך הדיונים נערך 'מיני-כינוס' פנימי (כינוס עכו), שבמסגרתו הציגו החברים מאמרים בשלב מתקדם של כתיבה. הצגות אלו עוררו אף הן תגובות מצד שאר המשתתפים, תגובות שזכו לתהודה בחיבורים הכתובים כפי שהם מונחים לפניכם במהדורתם הסופית. גולת הכותרת של התהליך היה כינוס בהיקף גדול יותר, שנערך במכון מנדל. לכינוס זה הוזמנו גם חוקרים, הוגים ומחנכים נוספים מאוניברסיטאות שונות בארץ, שנתבקשו להציג תגובות מגובשות בכתב למאמרים שהוצגו על ידי החברים הקבועים. בהזדמנויות שונות הביעו חברים שונים סיפוק והערכה על כך שנפלה בחלקם הזכות לקחת חלק ב'מסע' זה – תהליך שאפשר להם, על פי עדותם, להעמיק בנושא מחקרם ולהשביח את עבודותיהם.

בנקודה זאת ברצוני להביע את תודתי ואת הערכתי העמוקה לד"ר חיים רכניצר, המכהן כיום כמרצה בהיברו יוניון קולג' בסינסינטי שבארצות הברית, על כל הסיוע שהגיש לי בארגון מפגשי הסמינר ובריכוז הכנסים בעכו ובמכון מנדל. ללא חיים לצדי, התהליך לא היה ממריא כלל ולא היה תופס תאוצה. חיים גם סייע לי רבות בשלבים הראשוניים של תהליך העריכה. אבקש להודות גם לעורך השותף שלי, ד"ר אלי הולצר מאוניברסיטת בר-אילן, שלא רק היה משתתף פעיל במפגשים ובכנסים, אלא גם הסכים להתחלק אתי בעבודה המפרכת

הכרוכה בעריכת המאמרים השונים, בגיבוש הקונספציה של הספר ובשמירה על 'ערוצים פתוחים' עם כל הגורמים המעורבים בהפקתו. הוא סיפק גם את הדחיפה וגם את תחושת השותפות שהיו נחוצות על מנת שהחומר המכונס כאן 'יתורגם' ממערך רחב-ידיים של מאמרים לספר בעל לכידות פנימית.

ברצוני להביע את תודותיי גם למנהלים של מרכז מלטון ושל קרן מנדל – ד"ר אהרון דיטשר ואנט הוכשטיין – על תמיכתם הנמשכת והנאמנה בפרויקט. שאבתי עידוד רב לאורך כל התהליך מן ה'רוח הגבית' שזכיתי לה משניהם. מחויבותם לכך שהידע והתובנות שהופקו מעבודתנו תזכה לחשיפה רחבה מתגלמת עתה בכרך שלפניכם.

שלמי תודה מיוחדים שמורים לפרופ' שלמה פוקס ז"ל, מורי ורבי, על ההתלהבות הרבה שבה ליווה את עבודתנו. החל מן ההתרגשות הרבה שניכרה אצלו כשהצגנו בפניו את הקונספציה המוקדמת של הפרויקט ועד לנוכחותו בכל המושבים של הכנס המסכם היה פרופ' פוקס מעורב באופן אינטלקטואלי, חינוכי ואישי בנושאים שבהם עסקנו. אנו עדיין שרויים באבל על מותו הפתאומי, וצר לנו על שלא זכה לרוות נחת מיזמה חינוכית נוספת שלהצלחתה תרם רבות.

לפני שניתן למאמרים ולדברי התגובה המכונסים כאן לדבר בעד עצמם, ברצוני להעיר מספר הערות קצרות על המדורים השונים המרכיבים את האוסף. המסות המופיעות בחלק הראשון של הספר מהוות ניסיון של 'תרגום' משיטות מחשבה של פילוסופים ותאולוגים ידועים לכיווני מחשבה ועשייה חינוכיים. מאמרי שלי, למשל, מייצג מעין 'תרגום כפול' למחשבתו החינוכית של ההוגה היהודי הימני-ביניימי הגדול – הרמב"ם. המאמר פורס בפני הקורא שלוש קונסטרוקציות של מחשבת החינוך הרמב"מית, שהוצעו על ידי שלושה הוגים יהודים בני זמננו: דוד הרטמן, אליעזר שביד ומיכאל רוזנק. ואולם, שלוש קונסטרוקציות אלו מהוות בעצמן מעין 'קונסטרוקציה': כל הוגה מוצג כמי ששם את הדגש על אחד ממרכיבי היסוד (commonplaces) של החינוך, שאותרו על ידי יוסף שוואב: הרטמן – על התלמיד, שביד – על המורה ורוזנק – על ה'חומר' של הפילוסופיה של החינוך עצמו. יהודה בן-דור, בניתוח שיטתי וחרף במיוחד, מראה בחיבורו כיצד הבנה מעמיקה של המושגים 'שפה' ו'יצירת חיים' אצל ויטגנשטיין יכולה לסייע למחנכים דתיים בני זמננו להבין את הקשיים המתגלים אצל תלמידיהם ב'ניווט' בין המסורת היהודית הדתית לבין המסורת המערבית הליברלית. גם חיים רכניצר נזקק למרכיבי היסוד של שוואב בניסיון לחלץ השלכות חינוכיות מן המושג הפורה 'תמימות שנייה' של עקיבא ארנסט סימון. בהמשך, הוא נושא את רעיונותיו ה'מודרניסטיים' של סימון לתוך דיאלוג עם מאפיינים מסוימים של מה שנקרא לאחרונה 'פוסט-מודרניות'. ארי אקרמן טוען שבמקרה של דוד הרטמן, מבנה המחקר השגור, שבמסגרתו מיתרגמים יסודות פילוסופיים או תאולוגיים 'כלליים' לסוגיות חינוכיות 'ספציפיות', אינו עושה צדק למפעלו. לדעתו, התאולוגיה ה'כללית' של הרטמן נובעת בעצמה מדיאגנוזה חינוכית של מצב היהדות והיהודים בזמננו. אקרמן גם נותן את דעתו על ה'מחיר' שמתבקשים דתיים ושאינם דתיים לשלם על מנת להיפתח זה לעולמו של זה

במשנתו של הרטמן. ארי בורשטיין מנתח את הגותו של התאולוג הנודע אמיל פקנהיים מזויתו של המושג 'חינוך להתנגדות'. מסקנתו היא שמחשבתו של פקנהיים מזמינה את ההוגה החינוכי להבין את המושג אחרת – במקום 'התנגדות' למשטרים או למעמדות מדכאים, 'התנגדות' לרליטיבזציה של המוסר נוכח הרע המוחלט שהתגלה לעין כול בשואה. אנט ארונוביץ, במאמרה על עמנואל לוינס והחינוך היהודי, מצביעה, בין היתר, על נטייתו של לוינס 'לתרגם' שיח תאולוגי לשפת המעשה המוסרי, וכן על סירובו לאפשר לשפה המושגית להעלים את המחויבות הקונקרטי של הסובייקט 'לאחר' במצבים פרטיקולריים. לקראת סוף המסה שלה, היא מבקשת לגזור מספר השלכות ממשנתו של לוינס הנוגעות לדרכם של 'לימודי היהדות' באוניברסיטאות. כל אחד מן המאמרים הנ"ל זוכה לתגובה ולביקורת של מומחה בפילוסופיה, או במחשבת ישראל, מאוניברסיטה ישראלית ידועה: הפרופסורים זאב הרווי ושמואל שקולניקוב מן האוניברסיטה העברית, פרופ' יהוידע עמיר מן ההיברו יוניון קולג' בירושלים והדוקטורים אלי הולצר וחנוך בן-פזי מאוניברסיטת בראיילן.

הכותבים במדור הבא, אף שהם גם קרובים לדיסציפלינות של הפילוסופיה והמחשבה היהודית, נוקטים גישה אחרת. במקום לבסס את חיבוריהם על השקפותיהם של פילוסופים או תאולוגים ספציפיים, הם מתחילים את דיוניהם ממושג מרכזי המופיע ביצירותיהם של הוגים רבים, ושקיבל משמעויות שונות במסגרת שיטות מחשבה שונות. משה מאיר, למשל, בודק את מושג ה'יהדות' לאל כתביעה המוצבת בפני היהודי האידיאלי במסורת המחשבה היהודית. הוא עוקב אחר השינויים שמושג זה עבר במהלך ההיסטוריה של המחשבה – מן המקרא, דרך מחשבת חז"ל לרמב"ם ועד להוגים המודרניים הרמן כהן והרב קוק. ג'ן גלסר עורכת בירור יסודי, במיטב המסורת של הפילוסופיה האנליטית, של המושגים 'אותנטיות' ו'יושרה' (integrity) כפי שאלו מופיעים אצל פילוסופים מודרניים שונים. בעקבות זאת היא תוהה באשר להשלכות של מושגים אלו לשאלות של הבנה עצמית יהודית ופרקטיקה יהודית במסגרת הקהילה היהודית הליברלית בת זמננו. שני מאמרים אלו זוכים לתגובה מד"ר אבינועם רוזנק מן האוניברסיטה העברית וישראל סורק ממכון מנדל, בסדר עוקב.

במדור הבא, ה'מקור' שאותו 'מתרגמים' לחינוך משתנה פעם נוספת. עתה, נקודת המוצא לתרגום היא איזו שהיא דיסציפלינה – מסורתית או אקדמית. עבור אלי הולצר, למשל, הדיסציפלינה של פרשנות המקרא היא שעומדת במרכז, כאשר זאת נבחנת דרך הפריזמה של מחקר המקרא בן זמננו (אלטר ושטרנברג) ותורת הפרשנות (ריקר). בהמשך, הולצר מוציא השלכות פדגוגיות מעניינות ביותר מפרספקטיבות דיסציפלינריות אלו, למשל: שההתנסות בתהליך הפרשני עצמו, ולא אי-אלו תוצאות של פרשנותם של אחרים, חייבת לזכות ביתר תשומת לב בהוראת המקרא. מיכאל גיליס מתמקד בדיסציפלינה המסורתית של המדרש, כשהוא משקיף עליה דרך העדשות של דיסציפלינות אקדמיות שונות ופרספקטיבות מחקריות אלטרנטיביות. כיוון זה מוליד משמעויות חינוכיות חשובות, למשל בעניין מקומו של המדרש בלימוד המקרא, מידת ההתאמה

של השיח המדרשי לשלבים שונים של התפתחות קוגניטיבית (כאן נזקק גיליס בעיקר לעבודתו המפורסמת של קירן איגן) וכן להבחנתו של ברונר בין המודעה ה'פרדיגמטית' לבין המודעה ה'נרטיבית' של ארגון הידע. הפרופסורים מיכאל רוזנק ומנחם הירשמן ממרכז מלטון מגיבים למאמרים במדור זה.

במדור האחרון יש חזרה להוגים יהודים כנקודת מוצא ל'תרגום' חינוכי. ואולם הפעם מה שזוכה להתייחסות במאמרים איננה הפילוסופיה הכוללת של הוגה זה או אחר, אלא הדימוי שלו של תרבות יהודית חיונית. מרק סילברמן ואלישבע מואטי מחדדים היטב את דעתו של ברנר שתרבות יהודית 'בריאה' תיווצר רק מתוך מה שעם יהודי 'בריא' ייצור בהווה ובעתיד, מבלי שיצירה זאת תידרש לתת את הדין בפני אי אלו 'אידאות' יהודיות מחייבות. הפתוס של החינוך היהודי, כך לאור הבנתו של ברנר, לא ינבע מן החשש מפני ההתכוללות או מפני אבדן הייחוד היהודי, אלא יצמח מדאגה כנה לאיכות האתית והאסתטית של החיים היהודיים בהווה. המאמר האחרון בכרך נכתב על ידי דניאל מרום. במאמר מקיף ומעמיק טוען מרום שלאור מצבה של הציונות והפוסט-ציונות בזמננו, מן הדין שניזקק שוב לחזון 'הפלורליזם התרבותי' של האינטלקטואל היהודי-אמריקני הוראס קאלן. לאחר שהוא מגולל בפנינו את חזונו התרבותי של קאלן באורח בהיר וקולע, תוך השוואתו ל'קריאות' עכשוויות יותר של 'מצב היהודים' בימינו, מתמקד מרום בתפיסה הייחודית של החינוך היהודי הנובעת מדגם ה'רב-תרבותיות' המיוחד של קאלן. במסגרת חזון זה, 'מובלעת תרבותית יהודית תוססת חיה בתוך מובלעות תרבותיות אחרות, כאשר כל אחת מהן מחנכת את חברותיה לתוך מסורותיה החיוניות, ומעודדת אותם ליטול חלק בדיאלוג אקטיבי עם חברי המובלעות האחרות'. המגיבים למאמרים בחלק האחרון של הכרך הם אבי כצמן ממכון מנדל ופרופ' דניאל פיקרסקי מאוניברסיטת ויסקונסין – עמית ומשתתף קבוע בשורה של פרויקטים מבית היצר של מכון מנדל. עם סיום המבוא, ברצוני להביע תודה מיוחדת לויויאן בורשטיין, העורכת הבלתי נלאית ורכזת הפרסומים של מרכז מלטון, על החלק המכריע שלה בהבאת כרך זה לדפוס. מיומנותה כעורכת, שימת הלב שלה לכל פרט, ונועם הליכותיה עם כל עמיתה (תכונה שהיא כל כך חשובה בהפקת ספר מסוג זה) – היו לנו לעזר רב ביותר. על פי דבריו של רבי עקיבא: 'שלנו ושלכם – שלה'. ברצוננו להודות גם לגב' דפנה בר-און, עורכת הלשון, על עבודתה המקצועית והמסורה, ולצוות ההבאה לדפוס של הוצאת מאגנס על תרומתם לצורה ולתוכן של הספר. אנו תקווה שהמאמרים הכלולים בכרך זה ישמשו זרז להמשך המחקר והדיון בתחום הפילוסופיה של החינוך היהודי, ויעוררו 'מסעות' נוספים לבירור סוגיית ה'תרגום החינוכי' בכללותה.

המרכז לחינוך יהודי ע"ש מלטון
האוניברסיטה העברית בירושלים
תשס"ח

Table of Contents

Jonathan Cohen	Modes of Educational Translation – Introduction	7
A. From Philosophy and Jewish Thought to Jewish Education		
Jonathan Cohen	Hartman, Rosenak and Schweid on Maimonides' <i>Introduction to "Helek"</i> : The Beginnings of a Tradition in the Philosophy of Jewish Education	15
Yehuda Ben-Dor	Education for Traditionalism in the Modern World: Reading Wittgenstein's Late Philosophy (Abstract)	47
Haim O. Rechnitzer	A Sober Look at Akivah Ernst Simon and the Second Naiveté (Abstract)	49
Ari Ackerman	"Creating a Shared Spiritual Language": David Hartman's Philosophy of Jewish Education	51
Jonathan Cohen	Rereading Hartman: Reactions to Ari Ackerman	75
Ari Bursztein	Education for Resistance According to Emil Fackenheim (Abstract)	87
Elie Holzer	Existential vs. Hermeneutical Engagement with the Shoah: A Reply to Ari Bursztein	89
Annette Aronowicz	Jewish Education in the Thought of Emmanuel Levinas	97

B. From Lead Concepts to their Educational Significance

Moshe Meir	Imitating God: Images of an Ideal and its Existential Significance (Abstract)	131
Avinoam Rosenak	The Concept of “Image” – Between Philosophy and Kabbalah, Education and Thought: A Response to Moshe Meir’s Article	133
Jen Glaser	Authenticity and Integrity in Jewish Education	147

C. From Conceptions of the Disciplines to the Teaching of Texts

Elie Holzer	Educational Aspects of Hermeneutical Activity in Text Study	205
Michael Rosenak	On “Educational Aspects of Hermeneutical Activity in Text Study” by E. Holzer – A Response	241
Michael Gillis	<i>Midrash</i> and Education: Reframing the Question	245

D. From Cultural Visions to Educational Visions

Elisheva Moatti & Marc Silverman	Between the “Brenner Incident” and Present Day Conceptions of Jewish Culture and Education (Abstract)	279
Daniel Marom	Who’s Afraid of Horace Kallen? Cultural Pluralism and Jewish Education	283
Daniel Pekarsky	An American-Jewish Tragedy? Kallen’s Vision and Jewish Education in America	339
Contributors		347

Modes of Educational Translation – Introduction

Jonathan Cohen

We are proud to present our readers with Volume 13 of our series: *Studies in Jewish Education*. This volume is concerned with the possibility of “translating” insights derived from areas of knowledge sometimes thought to be outside the purview of education – to issues and problems on the agenda of educational thinkers, researchers and practitioners. As we have learned from our teachers, Prof. Seymour Fox, of blessed memory, and Prof. Michael Rosenak (may he be granted many more years of fruitful creativity) – “translating” from philosophical systems or lead concepts, from principles deriving from the tradition of Jewish thought, or from cultural visions – to educational thought and practice, is a most complex matter. Some prefer to work in the “normative” mode, wherein normative world views are “translated” from fundamental philosophical “principles” to educational “ideals,” “goals” and “means.” In the transition from one category to the next, however, certain terms must necessarily be modified or reinterpreted. This process is both enriching and impoverishing – as certain understandings are inevitably “lost” in translation even as other insights are gained. Others prefer to work in the “deliberative” mode, beginning from symptoms of malaise emanating from the field of educational practice, accessing world-views and disciplines of knowledge in order to arrive at an informed formulation of the “problem,” then generating alternative solutions to the “problem” – alternatives from among which some will be chosen for implementation and others, perhaps just as promising, will have to be discarded or shelved. For those who feel more at home in this mode – world-views, concepts, disciplines and cultural visions do not function as overarching norms, but rather as “resources,” drawn upon to the degree that they are seen to address problems as experienced by those affected by them. As if this were not complex enough, Prof. Rosenak has reminded us that neither mode – normative or deliberative – is, or should be sufficient unto itself. On the one hand, normative discourse that does not also have its “ears to

the ground,” picking up on current educational problems and addressing them in terms intelligible to those who suffer from them, will end up being sterile and hortatory. Deliberative discourse, on the other hand, is always anchored in normative assumptions, without which one could not articulate what it is about the “problem” that is “problematic,” or in need of amelioration. According to Rosenak, there must be a constant, dialectical interaction between the normative and deliberative modes if educational issues are to be addressed both honestly and intelligently.

It is in full view of the complexities and opportunities attendant upon the derivation of educational insights from philosophy, Jewish thought, academic Jewish disciplines or cultural-social visions – that we present the essays collected in this volume. They signify a direction, rather than a destination. They are “essays” in the original sense of the word, namely rich and productive excursions into areas that have not yet been mapped or definitively summarized.

The volume before you represents the fruit of a joint project, generously supported by both the Melton Centre for Jewish Education of the Hebrew University and the Mandel Leadership Institute. For a period of over two years, a group of highly accomplished scholars, thinkers and educators from the Melton Centre and the Mandel Institute met regularly to explore the issue of educational “translation” *from* various “external” sources *to* various kinds of educational contexts, as well the possibility of moving in the opposite direction: *from* a discussion of known educational projects or practices *to* the philosophical principles underlying them. During that period, individual members of the group made presentations on issues relating to the theme of the seminar, presentations that were then frankly discussed and critiqued by other group members. Having both convened and led the seminar sessions, I can testify that they were conducted on a level that clearly indicates the “arrival” of the philosophy of Jewish education as both an academic discipline and an indispensable resource for Jewish educational practice. At some point during the discussions, an internal “mini-conference” was held (the “Acco” conference) wherein close-to-final papers were presented by the participants, generating reactions by fellow-participants that were then incorporated into more refined versions of those papers. As a culmination of the process, a conference of larger scope was held at the Mandel Institute. At this conference, a number of scholars, thinkers and educators from outside the circle of seminar participants, from a number of Israeli universities, were invited to present response-essays to the

final papers offered by the seminar “regulars.” On numerous occasions, participants expressed their appreciation at having been called upon to take part in this extended journey, a process they felt helped to deepen and refine their work.

At this point, I would like to express my profound thanks and appreciation to Dr. Haim Rechnitzer, now of the Hebrew Union College in Cincinnati, for all of his valuable assistance in organizing seminar sessions, and for putting together the mini-conference at Acco as well as the summary conference at Mandel. Without Haim at my side, the process above could never have gotten off the ground or gained momentum. He also was an indispensable aide during the early stages of the editing process.

I would also like to thank my fellow-editor and collaborator, Dr. Elie Holzer of Bar-Ilan University. Elie was not only an active participant in the seminar sessions and conferences. He also agreed to share the arduous work of editing the various contributions, conceiving of the thematic sequence of the volume and maintaining open communications with all concerned. It was he who provided both the impetus and the sense of partnership needed to “translate” this project from a disjointed set of essays into an integrated volume.

I would also like to express my thanks to the leaders of the Melton Centre and the Mandel Institute, Dr. Howard Deitcher and Annette Hochstein, for their steady support for this ambitious project. I was very much encouraged throughout the process by the unflagging vote of confidence I received from them both. Their commitment to sharing the knowledge and insight gained from our work has now materialized in this volume, a published collection they have long awaited.

I reserve a special note of gratitude for Prof. Seymour Fox, my teacher and mentor, for the irrepressible enthusiasm he showed for our efforts. From his contagious excitement about the initial conception in its early, most formative stages, to his participation in virtually every session of the culminating conference – he took a personal, intellectual and educational interest in the topics on which we were talking and writing. We are all still mourning his untimely passing, and are still grieved that he did not live to derive pleasure from yet another of the initiatives he both founded and supported.

Before the articles and responses are allowed to speak for themselves, some brief comments on the different sections comprising the volume. The essays appearing in the first section of the book represent attempts at

“translation” from elements of the thought-systems of specific philosophers and theologians, to educational conceptions and guidelines. My own article, for example, represents a kind of “double translation” of the educational thought of the great medieval Jewish thinker Maimonides. The essay articulates three constructions of Maimonides’ educational philosophy by modern Jewish thinkers (Hartman, Schweid and Rosenak). The three constructions, however, are themselves “constructed” – such that each is shown to emphasize one of Joseph Schwab’s well-known “commonplaces” of education (Hartman – the student, Schweid – the teacher, and Rosenak – the subject matter of the philosophy of education itself). Yehuda Ben-Dor, in an extraordinarily penetrating analysis, shows how an understanding of what Ludwig Wittgenstein means by “languages” and “life-forms” can aid contemporary religious educators in understanding the difficulties their students have in negotiating between the Jewish religious tradition and the Western liberal tradition. Dr. Haim Rechnitzer also has recourse to Schwab’s four “commonplaces” in deriving implications for education from Ernst Simon’s compelling notion of “second innocence.” He then carries Simon’s “modernist” ideas beyond their context into a dialogue with certain features of what has come to be known as “post-modernity.” Dr. Ari Ackerman claims that in the case of David Hartman, the structure of “translation” from some supposedly “general” philosophy or theology to more “specific” educational issues does not do justice to the character of Hartman’s work. In his view, Hartman’s theology as a whole is conceived as a response to an educational diagnosis of the contemporary Jewish scene. Ackerman also presents us with some interesting reflections on the respective “price” that the religious and non-religious sectors are called upon by Hartman to pay in order to facilitate “openness” between the two groups. Dr. Ari Bursztein analyzes the thought of the well-known theologian Emil Fackenheim from the perspective of the concept known as “education for resistance.” He concludes that Fackenheim’s thought invites a reformulation of this concept – from resistance to repressive regimes or classes, to resistance to the relativization of morality – this, in the wake of the absolute evil represented by the Holocaust. In her analysis of the thought of Emmanuel Levinas, Prof. Annette Aronowicz takes note, among many other things, of Levinas’ tendency to “translate” theological language into the language of ethical action, and his refusal to allow conceptual language to hide or obscure the particularity of the obligation we have to the “other” in concrete situations. Towards

the end of her essay, she attempts to derive implications from Levinas' vision of Jewish education for the conduct of Jewish studies in academic settings. Each of the essays in this section is then reviewed and critiqued by experts in philosophy and Jewish thought from a range of Israeli universities – Profs. Zev Harvey, Samuel Scolnicov and myself of the Hebrew University, Prof. Yehoyada Amir of the Hebrew Union College, and Drs. Elie Holzer and Hanoch Ben-Pazi of Bar-Ilan University.

The writers in the next section, while remaining close to the disciplines of philosophy and Jewish thought, proceed in a somewhat different manner. Rather than base their essays on the views of particular philosophers or theologians, they begin their analysis from a root-concept – one that has featured prominently in the writings of many thinkers, and has taken on different meanings within the framework of different thought-systems. Dr. Moshe Meir examines the concept of the ideal Jew as one who is called upon to “imitate God” in some way. He traces the changes that this idea has undergone over the course of the history of Jewish thought – from the Bible, to the Talmud, to Maimonides and then on to the modern Jewish thinkers: Hermann Cohen and Rav Kook. Dr. Jen Glaser undertakes a thoroughgoing clarification of the concepts of “authenticity” and “integrity” in the best of the analytic tradition. She then inquires as to the implications of these two notions for issues of Jewish self-understanding and practice within the context of contemporary liberal Judaism. The two essays in this section are responded to respectively by Dr. Avinoam Rosenak of the Hebrew University and Yisrael Sorek of the Mandel Institute.

In the following section, the point of departure for educational “translation” changes once again. This time, it is some kind of traditional Jewish or contemporary academic discipline that serves as the source to be “translated.” For Dr. Elie Holzer, it is the discipline of Bible interpretation that is placed in the foreground, seen through the prism of contemporary Bible scholarship (Alter and Sternberg) and hermeneutic theory (Ricoeur). Holzer then goes on to draw pedagogic implications from his discussion of these disciplinary perspectives – namely that the experience of the interpretive process itself, rather than the retention of any particular conclusions yielded by this process, must figure more prominently in Bible education. Dr. Michael Gillis focuses on the traditional discipline of Midrash, viewing it through the lenses of contemporary academic disciplines and multiple scholarly perspectives. He then proceeds to draw implications from this inquiry for the place of

Midrash in Bible education, for the issue of the relative appropriateness of Midrashic discourse for certain stages of cognitive development (the work of Kieran Egan becomes important here) and for Bruner's distinction between "paradigmatic" and "narrative" modes of holding knowledge. The essays in this section are engaged by Profs. Michael Rosenak and Marc Hirshman – both of the Melton Centre.

The last section of the collection returns to Jewish thinkers as a point of departure. This time, however, what is considered is not this or that thinker's overarching philosophy or theology, but his vision of a thriving Jewish culture. Elisheva Moatti and Dr. Marc Silverman clearly articulate Brenner's view that a vital Jewish culture will be the natural result of what a "healthy" Jewish people will create in the present and the future, unencumbered by a priori, normative "ideas" concerning the "essence" of Judaism coming from the past. A passion for Jewish education, a la Brenner, should no longer be derived from the fear of assimilation or loss of Jewish cultural specificity, but should derive from a positive concern for the overall ethical and aesthetic quality of contemporary Jewish life. The last article in the collection is by Dr. Daniel Marom. In a comprehensive and penetrating essay, Marom makes the claim that the condition of contemporary Zionism and post-Zionism warrants a revisiting of Horace Kallen's vision of cultural pluralism. After setting forth Kallen's cultural vision in clear contours, comparing it (favorably) to certain more contemporary diagnoses of the "Jewish condition," Marom dwells on the unique conception of Jewish education that flows from Kallen's brand of multiculturalism – a conception that "emphasizes a vibrant Jewish cultural enclave that lives among other cultural enclaves, each of which inducts its members into its own vibrant traditions and encourages them to enter into active dialogue with the members of other enclaves." The respondents to the essays in this last section of the volume are, respectively, Avi Katzman of the Mandel Institute and Prof. Daniel Pekarsky of the University of Wisconsin – a longtime colleague and participant in many Mandel projects and enterprises.

In concluding this introduction, I would like to offer a special vote of thanks to Vivienne Burstein, our managing editor and publications coordinator, for the huge part she has played in bringing this volume to fruition. Her editorial skills, her fine attention to detail, and her "people skills" (so necessary in the production of a book of this kind), have proved an invaluable aid to us all. In the words of Rabbi Akiva - "*shelanu ve'shelachem – shela*" (what is ours and what is yours – is hers).

We would also like to thank Helen Gottstein for her excellent language editing of the English articles in this volume, as well as the editors and production staff of the Magnes Press for their signal contribution to both the form and content of the book. It is our hope that the essays here enclosed will stimulate much discussion and inquiry, and engender further research into the complex issue of “educational translation.”